

УДК 658:330.341.1

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА**Крисько Ж.Л., к.е.н.***E-mail: krjan@ukr.net**Тернопільський національний економічний університет*

У статті проаналізовано та систематизовано методичні підходи до трактування економічної сутності інноваційно-інвестиційної діяльності підприємства. Виокремлено декілька підходів до визначення понять «інновація», «інвестиція». При цьому сутність інновації може розкриватися через різні аспекти і одночасно являтися як результат, продукт, об'єкт, що отриманий в процесі комерціалізації результатів науки і техніки та своєрідний процес отримання результатів. Інвестиції ж розглядаються у динаміці і окреслюються як довгострокові вкладення капіталу в різні сфери економіки, інфраструктуру, соціальні програми, охорону середовища з метою отримання прибутку. Обґрунтовано необхідність розмежування понять «інноваційна діяльність» і «науково-дослідна діяльність», досліджено сутність та наведено основні відмінності даних економічних категорій. Виокремлені класифікаційні ознаки інновацій за різними напрямками. Виявлена особлива роль в інвестиційній діяльності чинника часу, що істотно модифікує мотиви продуктивного розміщення накопиченої вартості.

Ключові слова: інновація, інноваційна діяльність, інвестиції, інвестиційна діяльність, потенціал

UDC 658:330.341.1

ECONOMIC ESSENCE OF INNOVATIVE-INVESTMENT ACTIVITY OF THE ENTERPRISE**Krysko Zh.L., PhD in Economics***E-mail: krjan@ukr.net**Ternopil National Economic University*

The methodological approaches to the interpretation of the economic substance of innovation and investment company have been analyzed and systematized in the article. Some approaches have been distinguished for determination of the concept «innovation», «investment». The essence of innovation practice could be revealed through different aspects and simultaneously could be considered as result, product, object, resulting in the commercialization of science and technology and the kind of process results. Investments have been examined in a dynamics as long-term investments of capital in the different spheres of economy, infrastructure, social programs, guard of environment with the aim of receipt of income. The necessity of concepts «innovation» and «research and development» differentiation has been grounded: the main point of these economic categories has been researched: the main differences were shown. The classification signs of innovations have been distinguished on different directions. The special role of the time factor is set in investment activity; it modifies reasons of the productive placing of the accumulated value significantly.

Keywords: innovation, innovative activity, investment, investment activity, potential

Актуальність проблеми. Переорієнтація вітчизняної економіки на інноваційний шлях розвитку належить до стратегічних завдань, вирішення яких потрібне для зміцнення позицій України на світовому ринку. Інноваційна стратегія розвитку української економіки спрямована на розширення спектру продукції, що експортується, і усебічну підтримку внутрішнього ринку. Інновації потрібні, в першу чергу, для того, щоб держава з суб'єкта ринку сировини, на якому вона традиційно утримує лідируючі позиції, перетворилася на виробника і експортера високотехнологічної й наукомісткої продукції, тобто, високоякісних і конкурентоспроможних товарів і послуг.

Необхідність впровадження інновацій диктується також глобальною економічною кризою і нестабільністю на світовій політичній арені, пов'язаній, у тому числі, з локальними конфліктами. Виклики часу вимагають невідкладної і адекватної реакції. Відповідаючи на ці виклики розроблена концепція довгострокового соціально-економічного розвитку, де чітко вказано, що інновації лежать в основі зміцнення вітчизняної економіки і національної безпеки.

Аналіз останніх наукових досліджень. Дослідження інноваційної діяльності і економічного зростання знайшло відображення в працях багатьох учених-економістів. Свій внесок у розроблення проблематики інноваційних концепцій розвитку і управління інноваційно-інвестиційною діяльністю зробили такі вчені: А.Ф. Бондаренко, О.А. Лапко, М.Л. Лобанов, М.А. Садиков, Б. Санто, Б. Твісс, М. Туган-Барановський, В. Терехов, Р. Фатхутдінов, І. Шумпетер.

Окресленні вище міркування дозволяють зробити висновок щодо актуальності тематики дослідження. Проте, незважаючи на значну кількість виконаних досліджень, низка теоретичних аспектів інноваційно-інвестиційної діяльності підприємства розкрито не повною мірою, що обмежує можливості виявлення особливостей системи управління інноваційно-інвестиційної діяльності підприємства задля підвищення рентабельності виробництва і економічної віддачі від інвестицій.

Мета роботи – розглянути сутність інноваційно-інвестиційної діяльності підприємства для подальшого обґрунтування напрямів удосконалення системи управління інноваційно-інвестиційною діяльністю підприємства в сучасних умовах.

Викладення основного матеріалу дослідження. Основоположною базою інноваційної теорії вважається концепція І. Шумпетера щодо нових комбінацій чинників виробництва. Науковець дав визначення

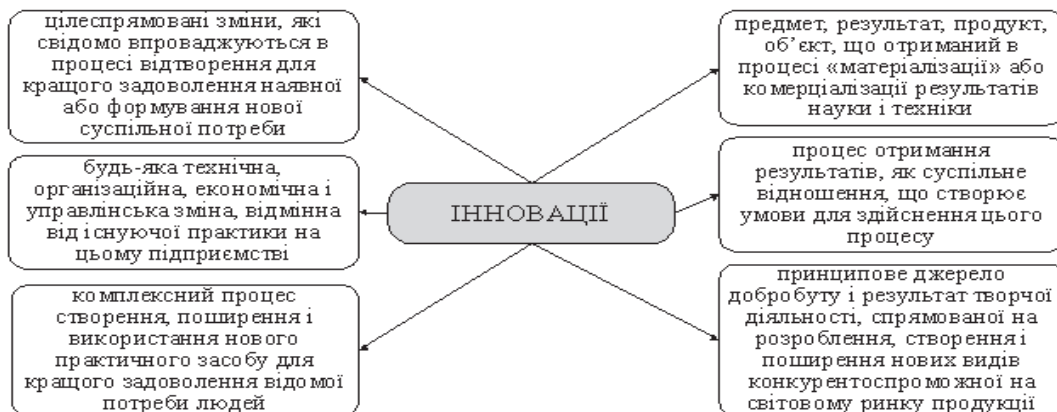
інновації як «будь-якої можливої зміни, що відбувається внаслідок використання нових або вдосконалених рішень технічного, технологічного, організаційного характеру в процесах виробництва, постачання, збуту продукції, післяпродажного обслуговування» [1].

Американський фахівець з менеджменту, економіст і соціолог П. Друкер розвинув методологічний підхід до інноватики. Він зазначав, що нововведення варто розглядати швидше як економічне і соціальне поняття, ніж технічне, оскільки у разі техніко-технологічних нововведень змінюються цінність і споживчі якості, які отримують споживачі з ресурсів. Він окреслював нововведення як особливий інструмент підприємців, засіб, за допомогою якого вони прагнуть здійснити новий вид бізнесу або послуг.

Більшість фахівців, що займаються даною проблематикою, дотримуються у своїх поглядах одного з підходів до інновації: з одного боку – як до предмету, результату, продукту, об'єкту, що отриманий в процесі «матеріалізації» або комерціалізації результатів науки і техніки; а з другого боку – як до процесу отримання результатів, як відношення, що створює умови для здійснення цього процесу.

Проведений аналіз літературних джерел щодо інноватики дозволив встановити існування різних точок зору щодо визначення поняття «інновації» (рис. 1).

Так, одні автори розглядають інновації як зміни, тобто «цілеспрямовані зміни, які свідомо впроваджуються в процесі відтворення для кращого задоволення наявної або формування нової суспільної потреби». Або ж «як будь-яка технічна, організаційна, економічна і управлінська зміна, відмінна від існуючої практики на цьому підприємстві». Або ж «як будь-яка технічна, організаційна, економічна і управлінська зміна, відмінна від існуючої практики на цьому підприємстві». Або ж «як будь-яка технічна, організаційна, економічна і управлінська зміна, відмінна від існуючої практики на цьому підприємстві».

Джерело: узагальнено автором

Рис. 1. Варіанти трактування інновацій

Інші науковці вважають, що інновація окреслюється як «комплексний процес створення, поширення і використання нового практичного засобу для кращого задоволення відомої потреби людей».

Існує така думка, що інновації варто ототожнювати з процесом створення нового технічного продукту і поширення його по всій економіці, а в довгостроковому плані розглядати як принципове джерело добробуту і результат творчої діяльності, спрямованої на розроблення, створення і поширення нових видів конкурентоспроможної на світовому ринку продукції, сучасних технологій, впровадження нових, адекватних ринковим умовам господарювання організаційних форм і методів управління, нових економічних структур.

Тому, узагальнюючи усі точки зору і методологічні підходи щодо суті інновацій можна виокремити такі їх характерні риси:

- інновація є доцільною і корисною зміною в попередньому стані якого-небудь об'єкту, процесу;
- ця зміна повинна отримати практичне застосування і мати корисний результат;
- предметом цих змін можуть бути вироби, технології організація виробництва, управління;
- інновації вважаються найважливішим засобом реалізації цілей розвитку суб'єкта, результатом чого є підвищення ефективності його діяльності.

Зауважимо, що інноваційна діяльність часто ототожнюється з науковою або науково-дослідною діяльністю. Це обумовлює важливість чіткого формулювання поняття «інноваційна діяльність». Якщо під інноваційною діяльністю розуміти тільки процеси щодо прискорення науково-технічного прогресу при створенні нової техніки і передової технології на базі використання досягнень фундаментальної науки, проведення пошукових і прикладних науково-дослідних робіт з метою задоволення конкретної потреби національної економіки, то не можливо отримати повного уявлення про неї як про об'єкт управління інноваціями.

Як відомо, інноваційна діяльність охоплює практично усі сфери життєдіяльності підприємства, включаючи найрізноманітніші інноваційні процеси, що відбуваються у виробничій і невиробничій системах. Багато авторів до інноваційної відносять усю діяльність у межах інноваційного процесу, включаючи:

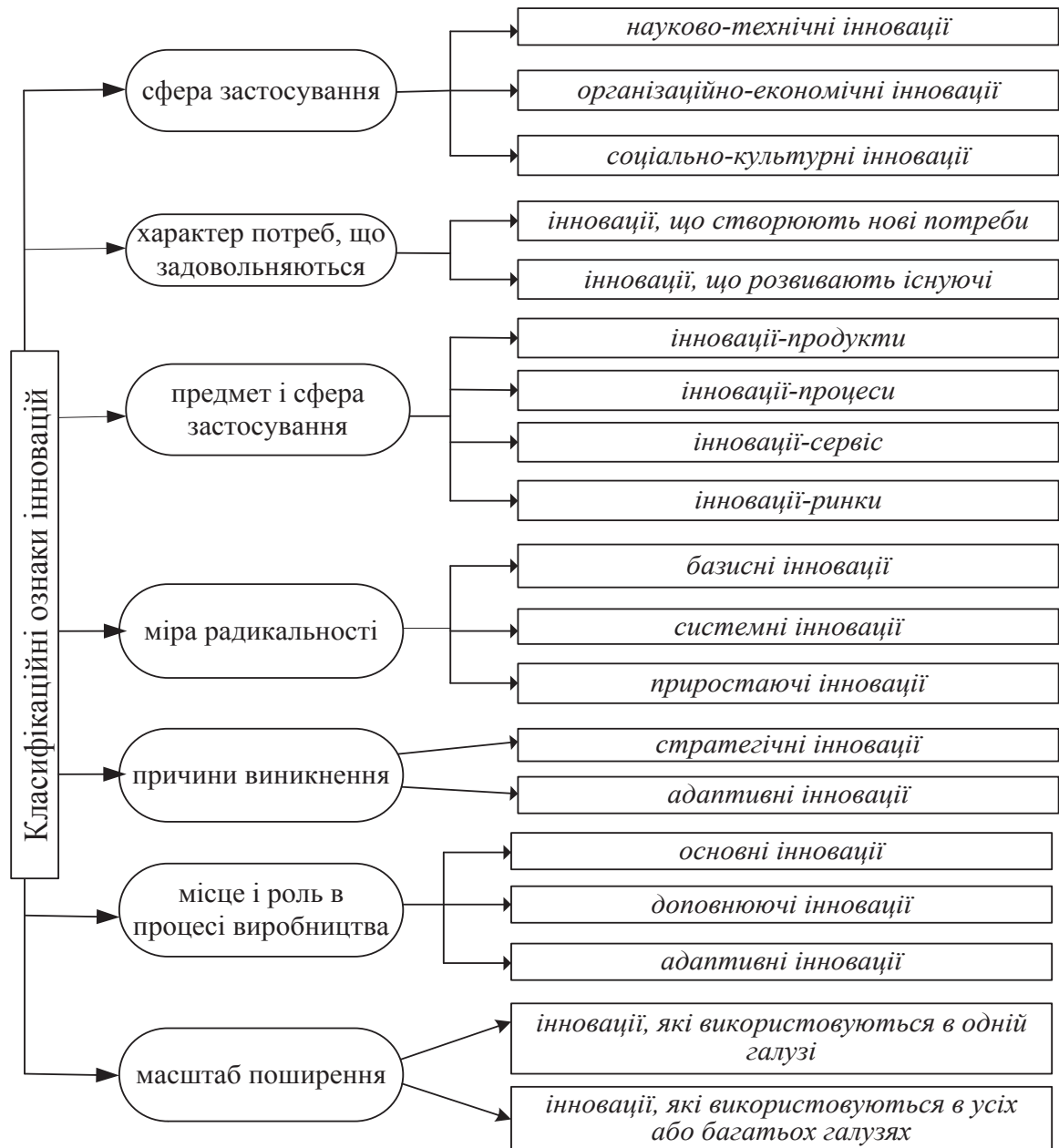
- маркетингові дослідження щодо виявленню потреб, аналізу попиту, ринків збуту і пошуку нових споживачів;
- інформаційне забезпечення і оцінювання споживчих властивостей товарів на цьому сегменті ринку;
- пошук новаторських ідей і рішень, партнерів щодо впровадження і фінансування інноваційного проекту.

Вважається, що найбільш обґрунтованими в економічній літературі підходами до визначення ознак і класифікації інновацій виявилися розробки Г. Менша, Х. Фрімена, А. І. Пригожина, Б. Санто. Проте, зазначимо, що найбільш повну класифікацію інновацій надав І. Шумпетер у своїх роботах з теорії економічного розвитку. Так, в роботі «Кон'юнктурні цикли» він виокремив базисні і вторинні нововведення. При цьому в кожному із класів використав поняття «кластер» для окреслення групи, сукупності нововведень, що відрізняються певною цілісністю, взаємообумовленістю, спільністю технічних, технологічних, кваліфікаційних, організаційних та інших характеристик.

Прямою характеристикою інтенсивності розвитку виробництва є технологічні інновації, яким завжди приділялася найбільша увага дослідників. До них відносять усі зміни, що зачіпають засоби, методи, технології виробництва, які складають сутність науково-технічного прогресу. На відміну від технічних інновацій, зміни, що відбуваються в середовищі, які обслуговують основні виробничі процеси, визначені як нетехнологічні. Вони охоплюють інновації організаційного, управлінського, правового, соціального, екологічного та інших напрямів соціально-економічного розвитку.

Сучасна класифікація інновацій включає такі ознаки, як тип нововведення, механізм здійснення і особливості інноваційного процесу. При цьому передбачається, що будь-які інновації мають комплексний характер і їх варто розглядати як з технологічної, так і з нетехнологічної точок зору, виходячи з можливих наслідків їх впливу на зовнішнє середовище.

На рис. 2 представлено виокремлені класифікаційні ознаки інновацій за різними напрямками. Зауважимо, що подана класифікація інновацій не претендує на повну і вичерпну типологію, проте може слугувати основою для подальшої їх класифікації.

Джерело: узагальнено автором

Рис. 2. Класифікаційні ознаки інновацій

Як відомо, реалізація будь-яких інновацій здійснюється за допомогою інвестицій. При цьому, їх ризикованість і масштаби різні на макрорівні і за фазами економічного циклу. У періоди підйому в економіці більше за інших освоюються великі, дуже ризикові інноваційні проекти, які довго окупаються. Як правило, у ці періоди держава підтримує пріоритетні інноваційні проекти, що забезпечують ріст конкурентоспроможності.

На стадіях підйому і стабільного розвитку економіки перевага віддається інноваціям покращення, які пов'язані з меншими інвестиціями і не такими значними ризиками. При цьому державна

підтримка інноваційно-інвестиційного процесу слабшає, підвищується конкурентоспроможність упровадження інновацій. У фазі кризи переважають інновації, що не вимагають значних інвестицій і державної підтримки. Крім того спостерігається поширення псевдоінновації, тобто спроби покращення застарілої техніки і технологій. Це сприяє отриманню поточного ефекту, хоча в перспективі збільшує відставання від промислово розвинених країн.

Термін «інвестиції» походить від латинського слова – invest – вкладати. Економісти розглядають інвестиції як довгострокові вкладення капіталу в різні сфери економіки, інфраструктуру, соціальні програми, охорону середовища, як усередині країни, так і за кордоном. Мета інвестицій окреслюється як отримання прибутку. Нині загально визнаним є підхід, у рамках якого інвестиції розглядають у динаміці [2], тобто в процесі зміни форм вартості і перетворення їх у кінцевий продукт інвестиційної діяльності.

Зазначимо, що одне із визначень поняття «інвестиції» спочатку передбачає їх привнесення, тобто переміщення в потрібний момент засобів і ресурсів від їх джерела до місця запуску нового виду діяльності [3].

Крім того, інвестиції розглядаються як процес переміщення капіталу у пошуках вигод. Вважається, що вони забезпечують виконання таких економічних функцій:

- первинний обмін ресурсами між капіталами у рамках взаємозв'язаного кругообігу капіталу;
- вторинний (і наступний) обмін ресурсами за межами власного кругообігу капіталів.

У Законі України «Про інвестиційну діяльність» подано таке тлумачення: «Інвестиції – грошові кошти, цінні папери, інше майно, в тому числі майнові права, інші права, що мають грошову оцінку, вкладаються в об'єкти підприємницької і (чи) іншої діяльності в цілях отримання прибутку, і, (чи) досягнення іншого корисного ефекту» [4].

Автори праці «Інвестиції», яка вважається найбільш популярною і фундаментальною у світі, подають своє бачення цього терміну в найбільш широкому сенсі: «розлучитися з грошима сьогодні, щоб отримати велику їх суму в майбутньому» [5].

Розглядаючи інвестиції як напрям використання фінансових ресурсів підприємств, автори [6], визначають їх як «сукупність довготривалих витрат фінансових, трудових і матеріальних ресурсів в цілях збільшення активів і прибутку».

Аналіз наукових джерел дозволив виявити, що західна економічна наука розглядає теорію інвестицій з мікро- і макроекономічних позицій. У першому випадку в теорії інвестицій основним є процес ухвалення інвестиційних рішень на рівні підприємств, надання в розпорядження підприємців конкретних науково-обґрунтованих методів формування оптимальної інвестиційної політики. У другому, (основоположник теорії Дж. М. Кейнс) проблема інвестування розглядається з позицій державної інвестиційної політики, політики прибутків і зайнятості.

Як вказують науковці, особливу роль в інвестиційній діяльності відіграє чинник часу, що істотно модифікує мотиви продуктивного розміщення накопиченої вартості. «Очікування є таким же суттєвим елементом витрат виробництва, як і зусилля, і у міру його накопичення входить до складу витрат, а тому його не варто враховувати окремо від інших» [7]. Вплив чинника часу позначається на наданні людьми переваги ефекту поточного споживання благ відносно вкладень у тривалий виробничий цикл з можливим отриманням більшого доходу і відповідного зростання благ у майбутньому. При цьому структура капіталу має другорядне значення. Ця концепція знайшла своє відображення в ММ-теорії або теорії Модільяні-Міллера [8].

Фінансово-економічним змістом інвестиційної діяльності є стосунки, що виникають між суб'єктами господарювання в процесі формування, розподілу, обміну і споживання інвестиційних ресурсів з метою створення більшої вартості.

Інвестиційний процес містить фази проектування, майбутнього руху і розміщення капіталу. Після розміщення капіталу процес інвестування, як окремо взятий акт економічної поведінки, завершується. Оскільки рух ресурсів визначається очікуваннями отримання більшої кількості благ, то спочатку в розрахунки інвестора входить нееквівалентність обміну, як реалізація особливих переваг інвестора. Не еквівалентний обмін ресурсами в ринкових умовах виявляє себе так само, як не еквівалентний вартісний обмін між підприємствами, галузями і економіками різних країн. Отже, рушійною силою інвестицій варто вважати очікування інвесторами можливості реалізації не еквівалентного обміну вартостями і отримання прибутку.

Зазначимо, що випереджаюче зростання продуктивності праці забезпечують інвестиції в технологічні інновації. Крім того, такі інвестиції сприяють появі нових високоякісних продуктів і послуг, які є конкурентоздатними на світовому ринку. Рівень інвестиційної

активності і структура інновацій істотно розрізняються за фазами інноваційних циклів у різних держав. Зазвичай, пік інноваційних хвиль припадає на фазу поживлення економіки і саме тоді з'являються дешеві інвестиційні ресурси і загальне позитивне відношення до розвитку. У періоди кризи і депресії інноваційна активність різко падає, оскільки немає попиту, немає сенсу удосконалювати застарілу непродуктивну техніку, немає достатніх інвестицій для освоєння техніки і технології нових поколінь.

Висновки. Отже, важливою складовою, що визначає потенціал розвитку будь-якої економічної системи вважається інноваційно-інвестиційна діяльність. Тому в основі процесу ухвалення управлінських рішень інвестиційного характеру лежить оцінювання і порівняння обсягу передбачуваних інвестицій і майбутніх грошових надходжень. Загальна логіка аналізу з використанням формалізованих критеріїв розглядається як досить проста: необхідно порівняти величину необхідних інвестицій з прогнозованими прибутками. Оскільки порівнювані показники відносяться до різних моментів часу, ключовою проблемою є їх порівнянність. Вона залежить, у свою чергу, від існуючих об'єктивних і суб'єктивних умов: темпу інфляції, розміру інвестицій і генерованих надходжень, горизонту прогнозування, рівня кваліфікації аналітика.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Шумпетер И. А. Теория экономического развития / И. А. Шумпетер. – М.: Финансы и статистика, 1982. – 524 с.
2. Александрова В. П. Джерела фінансового забезпечення інноваційної діяльності / В. П. Александрова // Проблеми науки. – 2011. – № 1. – С. 22-35.
3. Федулова Л. І. Інноваційна економіка / Л. І. Федулова. – К.: Либідь, 2006. – 480 с.
4. Закон України «Про інвестиційну діяльність» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1560-12>.
5. Гитман Л. Дж. Основы инвестирования / Л. Дж. Гитман, М. Д. Джонк; [пер. с англ.]. – М.: Дело, 2010. – 991 с.
6. Кныш М. И. Стратегическое планирование инвестиционной деятельности / М. И. Кныш, Б. А. Перекаатов. – СПб.: Любавичи, 2009. – 238 с.
7. Маршалл А. Принципы экономической науки / А. Маршал – М.: Прогресс, 1993. – 380 с.
8. Гриньов А. В. Інноваційний розвиток промислових підприємств: концепція, методологія, стратегічне управління / А. В. Гриньов. – Х. : ІНЖЕК, 2003. – 308 с.